



# FİNANSAL DOLARİZASYON: TÜRKİYE’DEKİ KATILIM BANKALARININ ASİMETRİK TEPKİLERİ<sup>1</sup>

## FINANCIAL DOLLARIZATION: ASYMETRIC REACTIONS OF PARTICIPATION BANKS IN TURKEY

*Mustafa BEYBUR* \* *Bilgen TAŞDOĞAN* \*\*

*Araştırma Makalesi / Geliş Tarihi: 19.07.2022*  
*Kabul Tarihi: 30.09.2022*

### Öz

2008 finansal krizi sonrası yaşanan süreç, ekonomilerin uyguladığı geleneksel para ve maliye politikalarında farklılaşmaya yol açmıştır. 2013 küresel finansal daralması, 2018 finansal sıkışıklığı ve pandemi süreci ile ekonomik istikrar, para ve maliye politikalarının yanı sıra yapısal politikalarla da sağlanmaya çalışılmaktadır. Özellikle finansal derinleşme ve döviz kurları oynaklığı, istikrar süreci ve dolarizasyon kavramını yeniden gündeme getirmiştir. Bu araştırmada 2018 yılında yaşanan kur şokunun ardından Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren katılım ve mevduat bankalarının mevduat ve kredi dolarizasyonu düzeylerindeki değişimin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma 2018 yılında Türk bankacılık sektöründeki mevduatta yaşanan yapısal kırılma dikkate alınarak 2012:08-2018:08 ve 2015:08-2021:08 dönemlerini kapsayacak şekilde iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte dönemler arası farklılıkların belirlenmesi amacıyla veriler eşleştirilmiş örneklem t testine tabi tutulmuşlardır. Araştırma bulgularında katılım bankalarındaki mevduat ve kredi dolarizasyon düzeyinin mevduat bankaları ve bankacılık sektörüne göre daha yüksek olduğu, katılım bankalarının dolarizasyon sürecine bankacılık sektörü ve mevduat bankalarına göre asimetrik tepki verdiği tespit edilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Geleneksel olmayan para politikaları, Katılım bankacılığı, Dolarizasyon.

**JEL Sınıflaması:** E52, E62, G18, G21, H30

### Abstract

2008 financial crisis has led to a differentiation in the traditional monetary and fiscal policies implemented by the economies. With 2013 global financial recession, 2018 financial squeezing and pandemic process, the economic stability tried to ensured by structural policies besides monetary and economic policies. Especially financial deepening and exchange rate volatility brought the concept of stabilization and dollarization back to the agenda. In this research, it is aimed to examine the change in deposit and loan dollarization levels of participation and deposit banks operating in the Turkish banking sector after the exchange rate shock in 2018. The research was carried out in two stages, covering the periods 2012:08-2018:08 and 2015:08-2021:08, taking into account the structural breaks in deposits in the Turkish banking sector in 2018. However, in order to determine the differences between the periods, the data were subjected to the paired sample t-test. In the research findings, it has been determined that the level of deposit and loan dollarization in participation banks is higher than deposit banks and the banking sector, and participation banks react asymmetrically to the dollarization process compared to the banking sector and deposit banks.

**Keywords:** Nontraditional monetary policies, Participation banking, Dollarization.

**JEL Classification:** E52, E62, G18, G21, H30.

<sup>1</sup> **Bibliyografik Bilgi (APA):** FESA Dergisi, 2022; 7(3) , 472 - 486 / DOI: 10.29106/fesa.1145781

\* Dr., Dicle Üniversitesi Çermik Meslek Yüksekokulu Finans-Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, [mustafa.beybur@dicle.edu.tr](mailto:mustafa.beybur@dicle.edu.tr), Diyarbakır – Türkiye, ORCID: 0000-0003-0538-7155

\*\* Dr. Öğr. Üy., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü, [bilgen.tasdogan@hbv.edu.tr](mailto:bilgen.tasdogan@hbv.edu.tr), Ankara – Türkiye, ORCID: 0000-0001-5169-7862

## 1. Giriş

Küresel finans krizinin derinleştiği 2008 yılından itibaren politika yapıcılar ekonomilerdeki istikrarsızlığı önleyebilmek, istikrarlı büyüme ve düşük enflasyon seviyelerine ulaşabilmek amacıyla geleneksel politikalardan farklı uygulamalara yönelmişlerdir. Kriz öncesinde, otomatik stabilizatörler dışındaki maliye politikalarının para politikasının etkinliğini azalttığına dair geniş bir uzlaşa bulunmaktadır. Özellikle Ricardocu Eşdeğerlik Hipotezi, maliye politikasının uygulanmasına karşı olanların sıklıkla kullandığı bir argüman olmuştur. Maliye politikası karşıtı uzlaşının para politikası konusundaki bakış açısı da, para politikasının kısa dönemde kısa vadeli faizleri ve toplam talebi etkileme kabiliyetinin olduğu yönündedir. Bununla birlikte parasal aktarım mekanizmasının işleyişinde uzun dönem faiz oranları, varlık fiyatları ve beklenen enflasyonun önemine de vurgu yapılmıştır. Dolayısıyla para politikasının başarısı beklentilerin yönlendirilmesi konusunu öne çıkarırken, bunun yapılabilmesi için de güçlü iletişim ve şeffaflık dereceleri politikalar için merkezi öneme sahip olmuştur. Sonuç olarak yaşanan küresel kriz deneyimi fiyat istikrarının tek başına finansal istikrar için yeterli olmadığını, aksine iyimser bir atmosferin özel sektörün risk iştahını artırarak finansal istikrarı tehdit edecek boyutlara ulaşabileceğini göstermiştir. Elbette bu durum merkez bankalarının fiyat istikrarı ve daha genel anlamda makroekonomik istikrar arayışından geri adım atacağı anlamına da gelmemektedir (Bean vd., 2010; 268-269).

Covid-19 süreci ise para politikasının ekonomik istikrarı tek başına sağlamakta yetersiz kalacağı düşüncesinin daha fazla kabul görmesine yol açmıştır. Bir başka deyişle, ekonomik istikrarın sağlanması için para politikasının yanı sıra maliye ve yapısal politikalara da ihtiyaç duyulduğu fikri öne çıkmaya başlamıştır. Buna karşın Avrupa’da düşük hatta negatif reel faizin olduğu ülkelerde, ekonominin önemli bir kısmını oluşturan kamu sektörünün faiz değişmelerine karşı duyarsızlığı, faiz oranlarının düşük olduğu seviyelerde maliye politikasının etkin olabileceğine dair ampirik kanıtların dikkate alınmaması da dikkate değer bir konu olmuştur. Bunun küresel mali krizden önce birçok ülkede var olan yüksek borç seviyeleri nedeni ile ortaya çıkan kırılganlıklardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Konjonktürel dalgalanmalar ve borcun sürdürülebilirliğine ilişkin ödünleme ilişkisi çoğu kez hükümetlerin genişletici maliye politikalarına başvurmaları önünde bir engel olarak durmakta iken, pandemi süreci bu tartışmaların yeniden gündeme gelmesine neden olmuştur. Gelinek nokta geleneksel olmayan para ve maliye politikaları makroekonomik istikrarın sağlanması için yeniden tartışıldığı bir durumu karşımıza çıkarmaktadır. Bir taraftan merkez bankaları özel ve kamu harcamalarının sürdürülebilir finansmanı için çaba harcarken, maliye politikasının da düşük enflasyon ve düşük faiz oranları için para politikasının aktarım mekanizmasına destek olması ve bu alanda rollerin yeniden tanımlanması gerektiği iddia edilmektedir (Schnabel, 2021; 6-9).

Pandemi sürecinde fiziksel mesafe kısıtlamaları ve kapanma önlemlerinin sektörler üzerindeki etkilerinin ortadan kaldırılması mali desteklerin ana hedefi haline gelmiş ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde geleneksel olmayan para politikalarına yönelim artmıştır. Bununla birlikte gelişmekte olan ülkelerde faiz oranı kanalı finansal derinleşmenin yetersizliği nedeniyle daha düşük etkinliğe sahip iken, döviz kuru kanalı gelişmiş ülkelere benzer sonuç vermektedir. Her ne kadar miktarsal genişleme (quantitative easing) olarak bilinen geleneksel olmayan para politikaları gelişmekte olan ülkeler için potansiyel ek bir politika seti olarak kabul edilse de, merkez bankalarının kredibilite kaybı, finansal baskınlık, cari açığıdaki kırılganlık nedeniyle artan yerli paranın değerindeki aşınma ve risk primindeki artışlar gibi sorunların dikkatlice ele alınması gerekmektedir (Hofman ve Kamber, 2020; 2-6). Buna ek olarak pandemi sürecinde Almanya tarafından önceden ilan edilerek belirli bir süre KDV indirimleri ile toplam talebin artırılması uygulaması da geleneksel olmayan maliye politikası olarak adlandırılmıştır (D’Acunto vd., 2020). Belirli bir süre vergi indirimlerinin uygulanması ve süre sonunda vergilerin yeniden artırılacağına ilişkin ilan edilmesi hane halklarının cari dönemde tüketimlerini artırarak ekonomik büyümeyi desteklese de, hane halklarının enflasyon beklentilerini artırarak reel faizlerin düşmesine ve tasarruf eğilimlerinin azalmasına yol açmaktadır (D’Acunto vd., 2018; 2).

Türkiye’de ise 2009 ve 2016 yıllarında yerli ve yabancı para cinsinden verilen kredilerin büyüme oranının negatif olması nedeniyle Kredi Garanti Fonu kapsamı genişletilerek küçük ve orta ölçekli firmaların krediye erişimi desteklenmiştir. Bu kapsam genişlemesi, OECD ülkeleri içinde ilk defa uygulanması bakımından önemli görülmele birlikte, özellikle 2017 yılından itibaren TL cinsinden kredi büyüme oranında pozitif bir etki ortaya çıkarması bakımından da dikkat çeken bir politika uygulaması olmuştur. 2013 yılından itibaren küresel likiditedeki daralmaya paralel olarak ortaya çıkan kredi daralmasına karşı 2017’de Türkiye’nin uyguladığı kredi garanti programı ile 2016 yılındaki toplam kredi stokunun yüzde 20’sine ulaşan bir kredi genişlemesi gerçekleşmiştir (Akçığıt vd., 2021; 1).

2016 yılından itibaren döviz kurlarındaki dalgalanmalara ve küresel gelişmelere bağılı olarak ortaya çıkan yurtdışı borçlanma maliyetlerindeki artışla birlikte yabancı para cinsinden borçlanmalar azalarak yerli para insinden kredilerde artış eğilimi ortaya çıkmıştır (TCMB, 2017a). KOSGEB faizsiz kredi desteği, TOBB düşük faizli Nefes Kredisi ve Hazine destekli Kredi Garanti Fonu (KGF) kefaleti gibi teşviklerle 2017 yılının ilk çeyreği sonunda ivmeleneerek artan işletme kredileri, 2017 yılının son dönemlerinde kefalet limit üst sınırına yaklaşılması ve baz

etkileri ile artış hızını kaybetse de büyüme devam etmiştir (TCMB, 2017b). 2018 yılında Eylöl ayı itibari ile kur etkisinden arındırılmış toplam kredi büyüme oranı yüzde 8,6'ya gerilemiştir. Bunun nedeni bir taraftan talepteki azalma, iktisadi faaliyette yavaşlama, yatırım talebindeki durgunluk ve kredi faiz oranlarında görölen artış iken, diğeri tarafta arz yönlü etkiler olduğu belirtilmektedir. Bunlara ek olarak 2017 yılında Hazine destekli KGF kefaleti ile kredi kullanımının yarattığı genişlemenin baz etkisi nedeni ile kredi büyümesini 2018'de aşağı çektiği düşünülmektedir (TCMB, 2018).

Mayıs 2018 tarihinde Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar'da yapılan değışiklik ile yabancı para cinsinden kredi kullanımının yabancı para gelirlerle ilişkilendirilmesi, dövize endeksli kredi kullanımının sonlandırılması, piyasadaki dalgalanmalar ve kur riski konusundaki farkındalığın artması gibi nedenler ile yabancı para kredi genişlemesi azalmıştır. Dolayısıyla, 2019 yılının sonuna gelindiğinde yurtiçi kaynaklı yabancı para cinsinden kullanılan krediler yüzde 5,8 daralmıştır (TCMB, 2019).

2021 yılına gelindiğinde ise bankaların yabancı para cinsinden likit aktiflerinde artış olduğu görölmektedir. Kredi büyümesinin 2021 yılında yavaşlaması ile birlikte kredi/mevduat oranında önemli bir düşüş gerçekleşmiş, mevduatta yabancı para payı yükselirken firmaların zayıflayan yabancı para kredi talebi nedeniyle bankaların yurtdışı fonlama ihtiyacı azalmıştır. Öte yandan 2020 yılı son çeyreğinden itibaren bankaların yabancı para pozisyon fazlaları artmaya devam etmiş ve 2021 yılı itibari ile de bu artışın devam ettiği görölmektedir. Ayrıca, bankaların yabancı para birimi cinsinden net pozisyon fazlalarını koruma konusunda ihtiyatlı bir tutum sergilediği ve bu pozisyonlarını devam ettirmekte kararlı olan banka sayısının da sürekli arttığı görölmektedir (TCMB, 2021).

Küresel Finans Krizi ile ortaya çıkan likidite sıkışıklığı ve akabinde ortaya çıkan pandemi süreci ile döviz kurlarındaki dalgalanmalar tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de geleneksel olmayan politikaların uygulanmasına yol açmıştır. Bir taraftan geleneksel olmayan para ve maliye politikalarına yönelim artarken, diğeri taraftan yüksek enflasyon ve kur şokları bankaların mevduat ve kredi oranlarını yabancı para cinsinden artırmaya başlamıştır. Bu çalışmada yabancı para (YP) mevduatının toplam mevduata oranı ve YP kredi miktarının toplam kredilere oranının katılım bankaları açısından mevduat bankalarına kıyasla daha farklı bir seyir izlediğine dikkat çekilmektedir. YP cinsinden mevduat ve kredi miktarlarının 2018 yılından itibaren sürekli yükseldiği bilinmekle birlikte, 2021 yılı sonuna gelindiğinde bu artışın katılım bankalarında bankacılık sektörünün oldukça üzerinde gerçekleşmesi, konunun mevduat ve kredi dolarizasyonu açısından değerlendirilmesini zorunlu hale getirmiştir.

Finansal dolarizasyonla ilgili yapılan daha önceki çalışmalarda finansal dolarizasyona neden olan faktörlerin araştırıldığı gözlenmektedir. Bununla birlikte Türk finans sisteminde 2018 yılı 3. Çeyreğinde yaşanan kur şoku sonrası hızla yükselen finansal dolarizasyonunun banka türleri açısından incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada daha önce yapılan çalışmalardan farklı olarak 2018 yılında yaşanan kur şokunun ardından yükselen kredi ve mevduat dolarizasyonu banka türleri açısından ele alınmış ve farklılıkları incelenmiştir. Çalışmada mevduat ve kredi dolarizasyonunun nedenleri hakkında yapılan çalışmalara ve ampirik bulgulara yer verilerek literatür incelemesi yapılmış, 2018 yılı ağustos ayında yaşanan kur şokunun bankacılık sektöründeki kredi ve mevduat dolarizasyonu üzerindeki etkisi ve TCMB tarafından uygulanan para politikalarının bankacılık sektöründe karşılık bulma durumunun değerlendirilmesi amacıyla, TCMB tarafından açıklanan USD/TRY ve EUR/TRY efektif satış kurları, bankacılık sektörünün, katılım bankalarının ve mevduat bankalarının YP Kredi/Toplam Kredi ile YP Mevduat/Toplam Mevduat oranları analiz edilmiştir.

## 2. Literatür Taraması

Dolarizasyon kavramı daha çok yabancı para cinsinden varlıkların tasarruf aracı olarak tercih edilmesi ile başlamakta ve enflasyonun kronik hale gelmesi durumunda para ikamesine dönüşmektedir. Bunun yanı sıra yükümlülük dolarizasyonu kavramı da literatürde sıklıkla kullanılmaktadır. Bir başka deyişle; bankacılık, kamu kesimi ve özel kesimin yabancı para cinsinden yükümlülüklerini tutması dolarizasyon olarak kabul edilmektedir (Serdengeçti, 2005; 3). Çoğunlukla gelişmekte olan ölkelerde görölen ve finansal dolarizasyon olarak tanımlanan durum ise yerleşiklerin hem varlıklarının hem de yükümlülüklerinin önemli bir kısmını yabancı para birimi cinsinden tutması şeklinde tanımlanmaktadır (Ize ve Yeyati, 2003; 323).

Ize ve Yeyati (2003), iki paralı bir ekonomi için yurtdışı ve yerleşiklerin hem yerli hem de yabancı para ile mevduat tutabildikleri, kredi alanların da yurtiçi bankalardan yerli ve yabancı para ile kredi alabildikleri bir portföy modeli geliştirmişlerdir. Bu modelde borç alanlarla borç verenlerin faiz değışmelerine ve banka bilançosunun her iki tarafındaki yabancı para paylarına göre dengeye geldikleri varsayılmaktadır. Elde edilen bulgulara göre finansal dolarizasyon enflasyon oranlarındaki oynaklık kadar reel döviz kurlarındaki oynaklığa bağlı kalmaktadır. Geleneksel literatür ise finansal dolarizasyonun nedeni olarak daha çok yüksek enflasyona işaret ederken söz konusu bulgular enflasyon düşük olsa dahi finansal dolarizasyonun ortaya çıkabileceğini iddia etmektedir. Yeyati (2006) bunlara ek olarak makroekonomik performans, finansal kırılmalık ve parasal göstergelerdeki istikrarsızlıkların da finansal dolarizasyonun kaynağı olabileceğini belirtmektedir.

Daha genel olarak kısmi dolarizasyon bazı makroekonomik ve kurumsal faktörlerin bir sonucu olarak görülmektedir. Örneğin, yüksek ve oynak enflasyon oranları, döviz kurlarındaki aşınma, başarısız istikrar çabaları, finansal krizler, sermaye piyasalarının yetersizliği ve güven eksikliği gibi makroekonomik unsurlar olarak sıralanabilir. Bunların yanı sıra iktisadi karar birimlerinin politik gelişmelerle ilgili beklentileri, döviz kur rejimi, mali dengelerin etkisi, kamu borçlanması, ticarete konu olmayan sektörlerin sermaye talebindeki artış, kur operasyonları için yüksek likidite ihtiyacı ve yüksek risk primi gibi kurumsal faktörler de dikkate alınmalıdır (Yılmaz, 2005; 15).

Eichengreen ve Hausmann (1999) finansal kırılganlık ve döviz kuru arasındaki ilişkiyi üç farklı görüş çerçevesinde açıklamaktadır. Bunlardan birincisi, Ahlaki Çöküntü Hipotezi (The Moral Hazard Hypothesis) olarak tanımlanmakta ve hükümetlerin finansal piyasalara yönelik vermiş olduğu garantilerin yatırımcıların risk iştahını artırmasına yol açtığını ifade etmektedir. Aşırı risk alma eğiminin artması da finansal kırılganlığa yol açmaktadır. İkincisi İlk Günah Hipotezi (The Original Sin Hypothesis) olarak belirlenmektedir. Buna göre yerli para ile borçlanmanın uzun vadeli kullanılmadığı durumlarda ortaya çıkan yetersizlik nedeniyle yatırımcılar finansmanı yabancı para ile olmasına rağmen getirisi yerli para olan yatırımlara yönelerek para birimi uyumsuzluğu ile karşı karşıya kalmakta veya kısa vadeli finansman ile uzun vadeli yatırımlara yönelmektedir. Tüm bunların doğal sonucu olarak hem bankaların hem de özel sektörün varlık ve yükümlülük dengeleri bozulmakta ve finansal kırılganlık ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan finansal kırılganlık da kur şoklarından korunmak isteyen yatırımcıların döviz talebini artırmaktadır. Üçüncüsü ise Taahhüt Sorunu Hipotezi (The Commitment Problem Hypothesis) olarak tanımlanan ve kurumsal eksikliklerden kaynaklanan sorundur. Finansal işlemler doğası gereği zamanlar arası işlemlerdir ve kaçınılmaz olarak taahhüt ve uygulama sorunları barındırmaktadırlar. Bu durumlarda ortaya çıkan riskler nedeniyle piyasada daha yüksek faiz oranlarına razı olunmakta ve finansal kırılganlığı besleyen bir yapı ortaya çıkmaktadır.

Nicolo vd. (2003) dolarizasyonun açıklanmasında kurumsal faktörlere dikkat çekmekte ve hükümetlerin güven ortamını sağlayıcı politikaların kalıcı olduğuna dair açık sinyaller göndermesi gerektiğini ifade etmektedir. Hükümetlerin riskleri azaltma konusunda güvence vermesi, alacaklıların yasal haklarını güvence altına alması, muhasebe kalitesi, siyasi istikrar ve sözleşmelerin yapılabilmesi için güvenli bir ortamın yaratılması konusunda kalıcı ve tutarlı bir politika uygulaması dolarizasyonu etkileyen kurumsal faktörler olarak tespit edilmektedir.

Ampirik çalışmalarda da dolarizasyonun nedenleri konusunda önemli tespitler yapılmaktadır. Arteta (2003) 92 gelişmekte olan ve geçiş ekonomileri için 1990-2000 döneminde mevduat ve kredi dolarizasyonunun finansal istikrar konusunda ikincil öneme sahip olduğuna işaret ederken makroekonomik politikalar, finansal ve döviz kuru politikalarının daha önemli göstergeler olarak incelenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Basso vd. (2007) 24 geçiş ekonomisi için mevduat ve kredi dolarizasyonunu etkileyen faktörleri incelemiştir. Hane halkı ve firmaların kredi dolarizasyonunda farklılıklar olduğuna işaret ederek firmaların kredi dolarizasyonunda daha etkili olduğunu tespit etmişlerdir. Buna ek olarak ekonominin açıklık düzeyinin de firmaların kredi dolarizasyonuna imkân verdiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca kısa dönem kredi dolarizasyonunun uzun döneme kıyasla daha az tercih edildiğini belirterek kısa dönemde kur ve vade uyumsuzluklarının bu durumda belirleyici olduğunu iddia etmişlerdir.

Bednarik (2007) Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Macaristan ve Polonya verilerini kullanarak yabancı para birimi cinsinden kredi kullanımını etkileyen faktörleri incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre Çek Cumhuriyeti ve Slovakya verilerine göre faiz oranı dolarizasyonu etkilerken Polonya ve Macaristan verilerinde nominal döviz kurundaki değişmelerin kredi dolarizasyonunu negatif etkilediği görülmüştür.

Luca ve Petrova (2008) 21 geçiş ekonomisi için 1990-2003 dönemi itibari ile kredi dolarizasyonunda banka ve firma değişkenlerinin etkilerini incelemiştir. Kredi dolarizasyonundaki temel sorunun para birimi uyumsuzluğu olduğunu iddia ederek bankaların döviz kur risklerini firma kredilerine yansıttıklarını ve firmalarında para birimi uyumsuzluğuna karşı tedbir alamada isteksiz oldukları için kur risklerinin önemli bir soruna dönüştüğünü tespit etmişlerdir.

Rosenberg ve Tirpak (2008) 1999-2007 dönemine ait verileri kullanarak AB'ye yeni üye olan ama henüz Avro'ya uyum sağlamamış 10 ülkenin kredi dolarizasyonunda faiz oranlarındaki farklılıkların belirleyici olduğunu belirtmekle birlikte AB üyeliğinin yarattığı dolaylı kanallar üzerinden yabancı para birimi cinsinden borçlanmaların artmasının da süreci beslediğini tespit etmişlerdir. Benzer bir şekilde Haiss ve Rainer (2012) 1999-2007 döneminde 13 Merkezi, Doğu ve Güneydoğu Avrupa ülkelerinde yabancı para birimi cinsinden borç alanları ve borç verenleri etkileyen faktörleri incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre kredi dolarizasyonunda yabancı sermayenin sağladığı imkânların belirleyici olduğu görülmüştür.

Yinusa (2009) Sahra Altı 18 ülke için mevduat dolarizasyonunun belirleyicilerini incelediği çalışmada enflasyon, politik riskler, ABD para politikasındaki değişmeler, yurtiçi faiz oranları, döviz kuru oynaklığı ve beklentilerin mevduat dolarizasyonunda etkili olduğunu ifade etmektedir.

Hake vd. (2014) Merkezi, Doğu ve Güneydoğu Avrupa ölkeleri ile Latin Amerika ölkelerinde kredi dolarizasyonunun nedenlerini karşılaştırmalı olarak incelemiş ve enflasyondaki oynaklıktan kaynaklanan makroekonomik istikrarsızlığın ve bankaların yabancı para birimi cinsinden borçlanmasının kredi dolarizasyonunda her iki ölkü grubu için ortak faktörler olduğunu tespit etmiştir. Bununla birlikte Latin Amerika ölkelerinde yabancı bankaların toplam kredilerde ağırlığı nadiren yüksek olan ölkeler istisna kabul edildiğinde, faiz oranlarındaki farklılaşmaların da kredi dolarizasyonuna pozitif etkisi olduğu görölmüştür.

Xhelili (2015) Merkezi, Doğu ve Güneydoğu Avrupa ölkeleri ile bağımsız devletler topluluğunu incelediği çalışmasında 2000-2013 dönemi için etkin sınır analizi kullanarak kredi dolarizasyonu ve maliyet etkinliği ilişkisini incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre ölkü seviyesinde yapılan analizlerde kredi dolarizasyonunun bankaların etkinliğini artırdığını tespit etmiştir. Çalışmada ayrıca makroekonomik ihtiyati tedbirlerinin geçiş ekonomilerinde kredi dolarizasyonunu negatif etkilediği görölmüştür.

Türkiye ekonomisinde vuku bulan dolarizasyon olgusu üzerine yapılan araştırmalarda ise; Akçay vd. (1997) Türkiye’de dolarizasyonun temel nedeninin döviz kurlarındaki oynaklık olduğunu iddia etmiştir. Gençay (2007) çalışmasında 1996-2006 döneminde finansal dolarizasyonun azaldığını belirterek finansal sektördeki sağlamlık ve istikrarın önemli etkenler olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca Sarı (2007) Türkiye’de dolarizasyon sürecine, enflasyon hedeflemesi ve esnek döviz kuru sistemi ile enflasyonun düşük düzeyde tutulmasının olumlu katkısı olduğunu belirtmektedir. Dumrul (2010) Türkiye’de para ikamesinin belirleyicilerini ve uzun dönemli ilişkileri incelediği çalışmasında dolarizasyonu etkileyen iki değişkene vurgu yapmaktadır. Bunlardan birincisi döviz kuru beklentileri diğeri ise Merkez Bankası’nın brüt rezervlerindeki artıştır. Merkez Bankası’nın brüt döviz rezervlerindeki artışın beklentiler açısından bir sinyale dönüştüğü ve dolarizasyon eğilimini artırdığını iddia etmektedir. Özsöz vd. (2015) 2003-2009 döneminde Türkiye’de kredi dolarizasyonun ana nedeninin mevduat dolarizasyonu olduğunu iddia etmektedir. Çağlayan ve Talavera (2016) 2013-2014 döneminde kredi dolarizasyonunun bankaların verimliliği üzerindeki etkilerini incelediği çalışmalarında Türkiye’de döviz kuru oynaklığının yabancı para birimi cinsinden krediler üzerinde etkili olmadığını tespit etmiştir. Erdoğdu (2016) ise 2013-2016 döneminde finansal dolarizasyonun azaldığını tespit ederek Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu’nun düzenlemelerini, enflasyon hedeflemesinin, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile yerli paraya güvenin artmasının süreci desteklediğini iddia etmektedir. Buna ek olarak Kaya ve Açıdoğuran (2017) 2000-2017 döneminde Türkiye’de hisse senetlerinin değerindeki artışla birlikte finansal dolarizasyonun azaldığını hesaplamışlardır.

Yukarıda göröldüğü gibi finansal dolarizasyon literatürünün dolarizasyonun nedenleri ile dolarizasyonun artıran ve azaltan değişkenlere odaklandığı görölmektedir. İlgili literatür finansal dolarizasyonun başlıca nedenlerini enflasyon, döviz kur oynaklığı, makroekonomik performans, kurumsal faktörler, beklentiler, faiz oranları, para birimi ve vade uyumsuzluğı gibi nedenlerle bağlamakla birlikte çözüm önerisi olarak; fiyat istikrarının sağlanması, piyasalara güven veren politikaların uygulanması, şeffaflık, makroekonomik istikrar gibi genel kabul gören politikaları işaret etmektedir.

Bu çalışma ilgili literatürün yoğunlaştığı alanlardan farklı olarak finansal dolarizasyon konusunu mevduat bankaları ve katılım bankaları ayrımı ile incelemektedir. Finansal dolarizasyon denildiğinde her ne kadar mevduat bankaları akla gelse de katılım bankalarının giderek büyüyen payı ve makroekonomik politika tedbirleri uygulanırken yeterince dikkate alınmamaları önemli bir eksiklik olarak görölmektedir.

### 3. Metodoloji

Çalışmada Türk finans sektöründe 2018 yılı ağustos ayında yaşanan kur şokunun bankacılık sektöründeki kredi ve mevduat dolarizasyonu üzerindeki etkisi ve TCMB tarafından uygulanan para politikalarının bankacılık sektöründe karşılıklı bulma durumu incelenmektedir. Buradan hareketle TCMB tarafından açıklanan USD/TRY ve EUR/TRY efektif satış kurları, bankacılık sektörünün, katılım bankalarının ve mevduat bankalarının YP Kredi/Toplam Kredi ile YP Mevduat/Toplam Mevduat oranları temel değişkenler olarak belirlenmiştir. Çalışmada öncelikle efektif satış kurları, YP Kredi/Toplam Kredi ve YP Mevduat/Toplam Mevduat oranlarının zaman içerisinde değişimi incelenmiş ve Türk bankacılık sektörü mevduatının 2015:08-2021:08 dönemleri arasındaki yapısal kırılması dönemi incelenmiştir. Yapılan incelemelerde 2018 yılı Ağustos ayında bir önceki aya göre USD kurunun %33,67 oranında, Euro kurunun ise %33,02 oranında yükseldiği gözlenmiştir. Bunun yanı sıra 2018 yılı 10. ayında bankacılık sektörü mevduatının yapısal kırılmaya maruz kaldığı tespit edilmiştir. Bu nedenle dönemler arası ortalama düzeylerinde meydana gelen farklılıkların izlenmesi amacıyla 2018 yılı ağustos ayı baz dönem olarak kabul edilmiş, bankaların YP Kredi/Toplam Kredi ile YP Mevduat/Toplam Mevduat oranları normallik analizi ve eşleştirilmiş örnekleme t testi ile tartışılmıştır.

Çalışmada kullanılan veriler 2012-2015-2018 ve 2015-2018-2021 olmak üzere 2 döneme ayrılarak analiz edilmiştir. 2018 yılında yaşanan kur şokunun kredi ve mevduat dolarizasyonu üzerindeki etkisinin ölçülmesi amacıyla ilk analizde 2018 yılı ağustos ayı baz dönem olarak kabul edilmiş ve söz konusu bu tarihten önceki ve sonraki 36 aya ait verilere eşleştirilmiş örnekleme t testi uygulanmıştır. Elde edilen sonucun önceki dönem

farklılıkları ile karşılaştırılmalı analizinin yapılması amacıyla 2. analizde 2015 yılı ağustos ayı baz dönem kabul edilmiş ve bu dönemde yer alan verilere de eşleştirilmiş örnekleme t testi uygulanarak bulgular elde edilmiştir. Son olarak 1. ve 2. döneme dair yapılan bulgular gerçekteşen ortalama değerler üzerinden karşılaştırılmıştır.

Çalışmada bankacılık sektörünün, katılım bankalarının ve mevduat bankalarının 08/2012 – 08/2021 yılları arasındaki verileri BDDK tarafından yayınlanan aylık bankacılık sektörü verilerinden elde edilmiştir.

#### 4. Analiz ve Bulgular

##### 4.1. Bankacılık Sektörü Mevduatına Dair Yapısal Kırılma

Türk finans sektöründe 2018 yılında ayında yaşanan kur şoku bankacılık sektöründeki mevduat düzeyinin değişmesine neden olmuştur. Bankacılık sektörü mevduatında meydana gelen değişikliğin incelenmesi adına bankacılık sektörü mevduatının 2015:08-2021:08 dönemleri arasındaki verileri yapısal kırılmaya izin veren Zivot-Andrews birim kök testine tabi tutulmuşlardır.

**Tablo 1.** Bankacılık Sektörü Mevduatı Zivot-Andrews Birim Kök Testi

Zivot-Andrews Birim Kök Testi

Örnekleme: 2015M08 2021M08

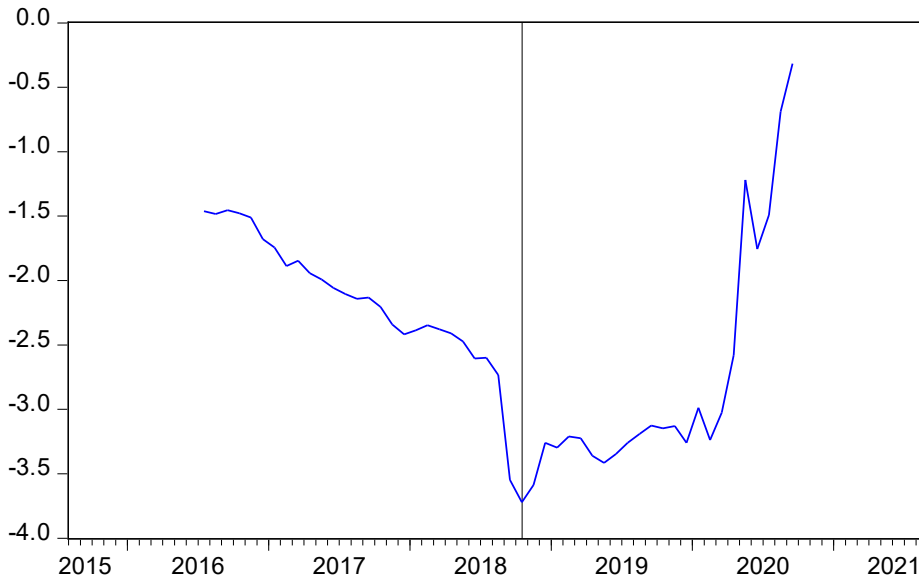
Gözlem sayısı: 73

Yapısal kırılma tarihi: 2018M10

	t-istatistik değeri	Prob. *
Zivot-Andrews test istatistiği	-3.721218	0.010709
1% kritik değer:	-5.57	
5% kritik değer:	-5.08	
10% kritik değer:	-4.82	

**Grafik 1.** Bankacılık Sektörü Mevduatı Yapısal Kırılma Grafiği

Zivot-Andrew Breakpoints



Yukarıda yer alan Tablo 1 ve Grafik 1’de Türk bankacılık sektörü mevduatının 2018 yılı 10. Ayında yapısal kırılma yaşadığı görölmektedir. Bu nedenle araştırmada 2018 yılı ağustos ayında yaşanan kur şoku baz dönem olarak kabul edilmiş ve bu kur şokunun etkileri araştırılmıştır.

## 4.2. USD/TRY ve EUR/TRY Döviz Kurlarındaki Değişim

2018 yılı ağustos ayında Türk finans sisteminde yaşanan kur şokunun döviz kurlarında meydana getirdiği değişikliği incelenmesi adına 2018 yılı ağustos ayı baz dönem olarak kabul edilmiş ve bu tarihten önceki ve sonraki 36 aylık sürece ait USD/TRY VE EUR/TRY efektif satış kurları incelenmiştir. Buna göre 08/2015 – 08/2021 tarihleri arasında TCMB tarafından açıklanan efektif satış kurları Tablo 2’de yer almaktadır.

**Tablo 2.** USD/TRY ve USD/EUR Döviz Kurları (2015:07 – 2021:08)

Ay/Yıl	USD/TRY	Değ.	EUR/TRY	Değ.	Ay/Yıl	USD/TRY	Değ.	EUR/TRY	Değ.
07/15	2,79		3,06		08/18	6,57	33,67%	7,67	33,02%
08/15	2,93	4,81%	3,28	7,24%	09/18	6,01	-8,54%	6,97	-9,06%
09/15	3,04	3,68%	3,41	3,74%	10/18	5,52	-8,21%	6,26	-10,26%
10/15	2,92	-3,64%	3,22	-5,52%	11/18	5,17	-6,20%	5,89	-5,92%
11/15	2,92	-0,14%	3,09	-3,97%	12/18	5,30	2,40%	6,06	2,97%
12/15	2,93	0,25%	3,19	3,39%	01/19	5,23	-1,33%	6,01	-0,91%
01/16	2,97	1,47%	3,24	1,42%	02/19	5,34	2,05%	6,08	1,18%
02/16	2,97	0,01%	3,24	0,04%	03/19	5,65	5,84%	6,34	4,31%
03/16	2,83	-4,60%	3,22	-0,67%	04/19	5,98	5,83%	6,70	5,61%
04/16	2,81	-0,83%	3,20	-0,57%	05/19	5,88	-1,60%	6,55	-2,11%
05/16	2,96	5,36%	3,30	3,05%	06/19	5,77	-1,81%	6,57	0,29%
06/16	2,89	-2,26%	3,90	18,28%	07/19	5,54	-4,04%	6,18	-6,01%
07/16	3,02	4,43%	3,36	-14,00%	08/19	5,83	5,28%	6,46	4,60%
08/16	2,96	-1,93%	3,30	-1,60%	09/19	5,66	-2,93%	6,19	-4,25%
09/16	3,01	1,56%	3,37	1,94%	10/19	5,73	1,15%	6,39	3,31%
10/16	3,11	3,40%	3,41	1,33%	11/19	5,76	0,56%	6,34	-0,85%
11/16	3,43	10,15%	3,65	6,98%	12/19	5,96	3,48%	6,68	5,45%
12/16	3,53	2,98%	3,72	2,02%	01/20	5,99	0,55%	6,61	-1,14%
01/17	3,80	7,62%	4,07	9,32%	02/20	6,25	4,24%	6,88	4,14%
02/17	3,62	-4,74%	3,83	-5,76%	03/20	6,59	5,52%	7,23	5,12%
03/17	3,65	0,78%	3,90	1,65%	04/20	7,00	6,12%	7,61	5,16%
04/17	3,56	-2,36%	3,89	-0,27%	05/20	6,84	-2,27%	7,60	-0,07%
05/17	3,55	-0,48%	3,97	2,10%	06/20	6,87	0,43%	7,70	1,25%
06/17	3,53	-0,47%	4,03	1,44%	07/20	6,96	1,37%	8,18	6,21%
07/17	3,53	0,16%	4,15	2,99%	08/20	7,35	5,60%	8,76	7,12%
08/17	3,45	-2,32%	4,16	0,26%	09/20	7,78	5,82%	9,11	4,07%
09/17	3,56	3,23%	4,21	1,19%	10/20	8,34	7,17%	9,73	6,77%
10/17	3,79	6,29%	4,41	4,81%	11/20	7,81	-6,25%	9,36	-3,79%
11/17	3,95	4,33%	4,68	6,19%	12/20	7,44	-4,75%	9,15	-2,30%
12/17	3,78	-4,24%	4,53	-3,23%	01/21	7,35	-1,32%	8,90	-2,68%
01/18	3,77	-0,47%	4,69	3,48%	02/21	7,40	0,67%	8,97	0,79%
02/18	3,81	1,22%	4,66	-0,62%	03/21	8,35	12,96%	9,80	9,25%
03/18	3,96	3,93%	4,88	4,81%	04/21	8,26	-1,14%	9,99	1,90%
04/18	4,05	2,30%	4,91	0,50%	05/21	8,53	3,25%	10,40	4,10%
05/18	4,50	10,91%	5,26	7,18%	06/21	8,71	2,13%	10,36	-0,37%
06/18	4,58	1,78%	5,33	1,26%	07/21	8,44	-3,07%	10,04	-3,07%
07/18	4,92	7,44%	5,76	8,22%	08/21	8,33	-1,30%	9,86	-1,85%

**Kaynak:** [https://www.tcmb.gov.tr/kurlar/kurlar\\_tr.html](https://www.tcmb.gov.tr/kurlar/kurlar_tr.html)

Tablo 2’de görüldüğü üzere 2018 yılı mayıs ayından itibaren USD ve Euro satış kurlarında belirgin bir yükseliş ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte 2018 yılı ağustos ayında bir önceki aya göre USD/TRY kurunun %33,67, EUR/TRY kurunun ise %33,02 oranında artış gösterdiği göze çarpmaktadır. 2018 ağustos ayı öncesi 36 aylık süreçte USD/TRY kur ortalamasının 3,46 TL, EUR/TRY kur ortalamasının ise 3,95 TL olduğu gözlenmektedir. Buna karşılık sonraki 36 aylık süreçte USD/TRY kur ortalamasının 6,69 TL’ye ve EUR/TRY kur ortalamasının ise 7,72 TL’ye yükseldiği göze çarpmaktadır.

### 4.3. YP Krediler / Toplam Krediler

Bilindiği üzere fon kullananların kullandıkları kredilerde yerel para birimi dışında başka bir para birimini tercih etmeleri kredi dolarizasyonu olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle bankacılık sektöründeki kredi dolarizasyonunun incelenmesi amacıyla bankacılık sektörünün, mevduat bankalarının ve katılım bankalarının YP Kredi/Toplam Kredi oranları incelenmiştir. Kullanılan para biriminin türü açısından banka kredilerinin dağılımı Tablo 3’te yer almaktadır.

**Tablo 3.** Para Birimi Türüne Göre Krediler / Toplam Krediler (%)

Dönem		Katılım Bankaları		Mevduat Bankaları		Bankacılık Sektörü	
		TL	YP	TL	YP	TL	YP
2012	8	90,00%	10,00%	73,00%	27,00%	73,00%	27,00%
	12	91,00%	9,00%	74,00%	26,00%	74,00%	26,00%
2013	4	91,00%	9,00%	75,00%	25,00%	75,00%	25,00%
	8	90,00%	10,00%	72,00%	28,00%	73,00%	27,00%
	12	91,00%	9,00%	72,00%	28,00%	72,00%	28,00%
2014	4	91,00%	9,00%	73,00%	27,00%	72,00%	28,00%
	8	92,00%	8,00%	72,00%	28,00%	72,00%	28,00%
	12	91,00%	9,00%	72,00%	28,00%	71,00%	29,00%
2015	4	89,00%	11,00%	70,00%	30,00%	69,00%	31,00%
	8	87,00%	13,00%	69,00%	31,00%	68,00%	32,00%
	12	87,00%	13,00%	69,00%	31,00%	68,00%	32,00%
2016	4	87,00%	13,00%	70,00%	30,00%	69,00%	31,00%
	8	86,00%	14,00%	69,00%	31,00%	68,00%	32,00%
	12	84,00%	16,00%	67,00%	33,00%	65,00%	35,00%
2017	4	84,00%	16,00%	69,00%	31,00%	67,00%	33,00%
	8	85,00%	15,00%	70,00%	30,00%	68,00%	32,00%
	12	83,00%	17,00%	69,00%	31,00%	67,00%	33,00%
2018	4	82,00%	18,00%	69,00%	31,00%	66,00%	34,00%
	8	69,00%	31,00%	59,00%	41,00%	56,00%	44,00%
	12	70,00%	30,00%	63,00%	37,00%	60,00%	40,00%
2019	4	65,00%	35,00%	62,00%	38,00%	59,00%	41,00%
	8	61,00%	39,00%	64,00%	36,00%	60,00%	40,00%
	12	60,00%	40,00%	66,00%	34,00%	62,00%	38,00%
2020	4	60,00%	40,00%	67,00%	33,00%	62,00%	38,00%
	8	66,00%	34,00%	69,00%	31,00%	65,00%	35,00%
	12	67,00%	33,00%	70,00%	30,00%	66,00%	34,00%

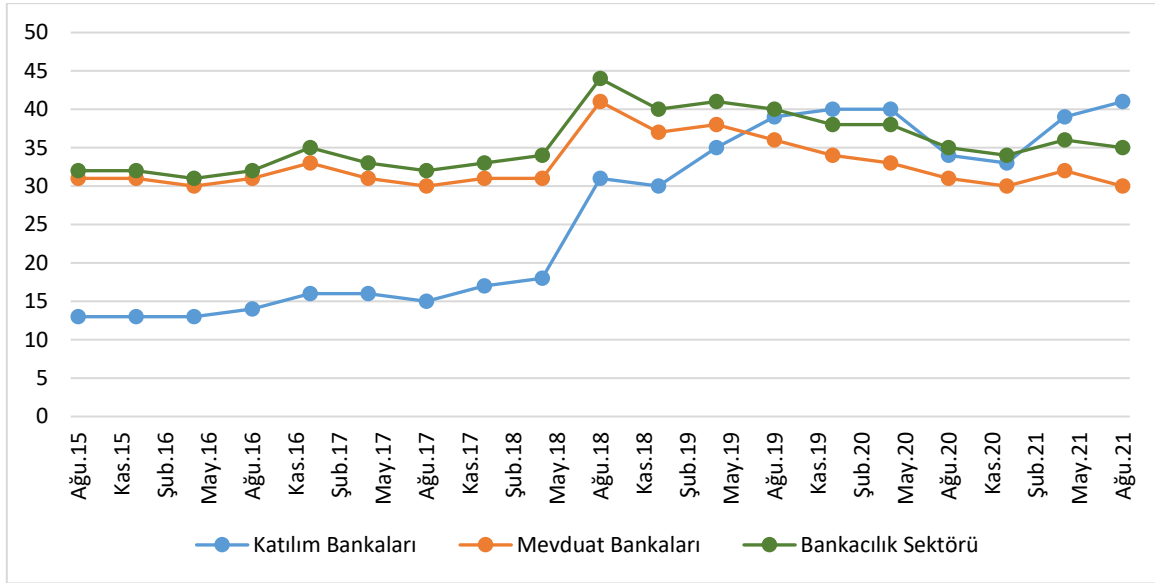


2021	4	61,00%	39,00%	68,00%	32,00%	64,00%	36,00%
	8	59,00%	41,00%	70,00%	30,00%	65,00%	35,00%

**Kaynak:** <https://www.bddk.org.tr/Veri/Index/69>

Tablo 3'e göre yapılan incelemede; 2018 yılı ağustos ayında 2015 yılı ağustos ayına göre YP Kredi/Toplam kredi oranının bankacılık sektöründe %12, mevduat bankalarında %10, katılım bankalarında ise %18 oranında yükseldiği gözlenmektedir. Bununla birlikte 2021 yılı ağustos ayında 2018 yılı ağustos ayına göre YP Kredi/Toplam kredi oranının bankacılık sektöründe %9 oranında, mevduat bankalarında ise %11 oranında azaldığı tespit edilmiştir. Buna karşılık katılım bankalarının YP Kredi/Toplam kredi oranının aynı dönemde %10 oranında yükseldiği göze çarpmaktadır.

**Grafik 2.** Banka Türüne Göre YP Kredi / Toplam Kredi (%)



Grafik 2'ye göre; 2018 yılı ağustos ayında hem katılım bankalarının hem mevduat bankalarının hem de bankacılık sektörünün YP Kredi/Toplam Kredi oranında hızlı bir yükseliş olduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte 2019 yılı ağustos ayında katılım bankalarının YP Kredi/Toplam Kredi oranının hem bankacılık sektörü hem de mevduat bankalarının YP Kredi/Toplam Kredi oranının üzerine çıktığı göze çarpmaktadır.

#### 4.4. YP Mevduat / Toplam Mevduat

Tasarruflarda yerel para birimi dışında başka bir para biriminin tercih edilmesi mevduat dolarizasyonu olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle bankacılık sektöründeki mevduat dolarizasyonunun incelenmesi amacıyla bankacılık sektörünün, mevduat bankalarının ve katılım bankalarının YP Mevduat/Toplam Mevduat oranları incelenmiştir. Tasarruf edilen para biriminin türü açısından banka mevduatlarının dağılımı Tablo 4'te yer almaktadır.

**Tablo 4.** Para Birimi Türüne Göre Mevduatlar / Toplam Mevduat (%)

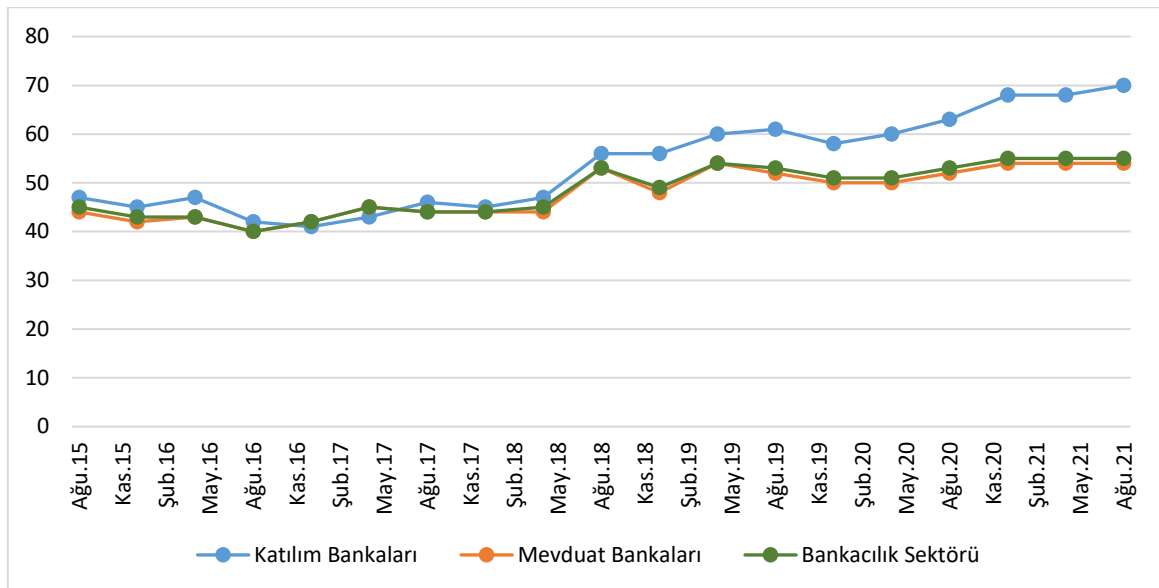
Dönem		Katılım Bankaları		Mevduat Bankaları		Bankacılık Sektörü	
		TL	YP	TL	YP	TL	YP
2012	8	57,00%	43,00%	67,00%	33,00%	66,00%	34,00%
	12	59,00%	41,00%	68,00%	32,00%	67,00%	33,00%
2013	4	58,00%	42,00%	67,00%	33,00%	67,00%	33,00%
	8	60,00%	40,00%	64,00%	36,00%	64,00%	36,00%
	12	60,00%	40,00%	63,00%	37,00%	63,00%	37,00%
2014	4	58,00%	42,00%	61,00%	39,00%	61,00%	39,00%
	8	59,00%	41,00%	61,00%	39,00%	61,00%	39,00%

	12	60,00%	40,00%	63,00%	37,00%	63,00%	37,00%
2015	4	59,00%	41,00%	59,00%	41,00%	59,00%	41,00%
	8	53,00%	47,00%	56,00%	44,00%	55,00%	45,00%
	12	55,00%	45,00%	58,00%	42,00%	57,00%	43,00%
2016	4	53,00%	47,00%	57,00%	43,00%	57,00%	43,00%
	8	58,00%	42,00%	60,00%	40,00%	60,00%	40,00%
	12	59,00%	41,00%	58,00%	42,00%	58,00%	42,00%
2017	4	57,00%	43,00%	55,00%	45,00%	55,00%	45,00%
	8	54,00%	46,00%	56,00%	44,00%	56,00%	44,00%
	12	55,00%	45,00%	56,00%	44,00%	56,00%	44,00%
2018	4	53,00%	47,00%	56,00%	44,00%	55,00%	45,00%
	8	44,00%	56,00%	47,00%	53,00%	47,00%	53,00%
	12	44,00%	56,00%	52,00%	48,00%	51,00%	49,00%
2019	4	40,00%	60,00%	46,00%	54,00%	46,00%	54,00%
	8	39,00%	61,00%	48,00%	52,00%	47,00%	53,00%
	12	42,00%	58,00%	50,00%	50,00%	49,00%	51,00%
2020	4	40,00%	60,00%	50,00%	50,00%	49,00%	51,00%
	8	37,00%	63,00%	48,00%	52,00%	47,00%	53,00%
	12	32,00%	68,00%	46,00%	54,00%	45,00%	55,00%
2021	4	32,00%	68,00%	46,00%	54,00%	45,00%	55,00%
	8	30,00%	70,00%	46,00%	54,00%	45,00%	55,00%

**Kaynak:** <https://www.bddk.org.tr/Veri/Index/69>

Tablo 4’te 2018 yılı ağustos ayında 2015 yılı ağustos ayına göre YP Mevduat/Toplam Mevduat oranının bankacılık sektöründe %8 oranında, katılım bankaları ve mevduat bankalarında ise %9 oranında yükseldiği gözlenmektedir. Bununla birlikte 2021 yılı ağustos ayında 2018 yılı ağustos ayına göre YP Mevduat/Toplam Mevduat oranının bankacılık sektöründe %2 oranında, mevduat bankalarında %1 oranında, katılım bankalarında ise %14 oranında yükseldiği göze çarpmaktadır.

**Grafik 3. Banka Türüne Göre YP Mevduat / Toplam Mevduat (%)**



Grafik 3'e göre katılım bankalarının YP Mevduat/Toplam Mevduat oranının gerek bankacılık sektörüne gerekse mevduat bankalarına göre yüksek olduğu gözlenmektedir. 2018 yılı ağustos ayı sonrası süreçte mevduat bankaları ve bankacılık sektörünün YP mevduat oranı yatay bir seyir göstermesine karşılık katılım bankalarının YP Mevduat/Toplam Mevduat oranının yukarı yönlü bir seyir gösterdiği ve nihayetinde katılım bankalarının YP mevduatlarının toplam mevduat içerisindeki payının %70 seviyesine yükseldiği göze çarpmaktadır.

#### 4.5. Normallik Analizi

Araştırma verileri eşleştirilmiş örneklem t testine tabi tutulduklarından dolayı, eşleştirilmiş örneklem t testinden önce verilerin normal dağılıma sahip olup olmadıklarını test etmek için çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. 2012-2015-2018 ve 2015-2018-2021 dönemlerine ait verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 5'te yer almaktadır.

**Tablo 5.** Değişkenlerin Çarpıklık, Basıklık ve Ortalama Değerleri

Dönem	Değişken		Çarpıklık	Basıklık	
2012-2015-2018 (1. Dönem)	Katılım Bankaları YP Kredi	Önce	1,289	1,737	
		Sonra	2,376	7,710	
	Mevduat Bankalar YP Kredi	Önce	0,413	-0,582	
		Sonra	2,983	8,741	
	Bankacılık Sektörü YP Kredi	Önce	0,439	-0,727	
		Sonra	2,768	8,616	
	Katılım Bankaları YP Mevduat	Önce	1,327	3,419	
		Sonra	1,300	3,405	
	Mevduat Bankalar YP Mevduat	Önce	0,067	-1,166	
		Sonra	1,015	3,472	
	Bankacılık Sektörü YP Mevduat	Önce	0,208	-1,063	
		Sonra	0,907	3,087	
	2015-2018-2021 (2. Dönem)	Katılım Bankaları YP Kredi	Önce	1,281	2,306
			Sonra	-0,412	-0,900
Mevduat Bankalar YP Kredi		Önce	1,308	1,626	
		Sonra	0,393	-0,828	
Bankacılık Sektörü YP Kredi		Önce	1,008	0,331	
		Sonra	0,100	-1,098	
Katılım Bankaları YP Mevduat		Önce	0,201	-0,324	
		Sonra	0,192	-1,116	
Mevduat Bankalar YP Mevduat		Önce	-0,257	0,095	
		Sonra	-0,156	-1,105	
Bankacılık Sektörü YP Mevduat		Önce	-0,280	0,192	
		Sonra	-0,259	-0,929	

Kline (2011)'e göre, verilerin çarpıklık değerinin -3 ile +3 değerleri arasında, basıklık değerinin ise -10 ile +10 değerleri arasında olması durumunda verilerin normal dağıldığı kabul edilmektedir (Kline, 2011; 62-63). Tablo 5'te araştırmada kullanılan verilerin çarpıklık değerlerinin -0,412 ile 2,983 değerleri arasında, basıklık değerlerinin ise -1,105 ile 8,741 değerleri arasında bulunduğu görölmektedir. Kullanılan veriler normal sınırlar içerisinde olduğundan dolayı araştırma değişkenleri eşleştirilmiş örneklem t testine tabi tutulmuşlardır.

#### 4.6. Eşleştirilmiş Örneklem T Testi

Normallik analizi sonuçlarına göre verilerin normal dağıldığı tespit edildiğinden dolayı dönemler arasındaki farklılığın anlamlılık düzeyini tespit etmek için verilerin normal dağıldığı durumlarda bağımlı gruplar arasındaki farklılık düzeyinin anlamlılığının test edildiği eşleştirilmiş örneklem t testi (paired sample t-test) uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan değişkenlerin t-testi analizi iki döneme ayrılarak gerçekleştirilmiştir. 1. dönemde 2015 yılı

ağustos ayı baz dönem kabul edilmiş, 2. dönemde ise Türk finans sektöründe kur şokunun yaşandığı 2018 yılı ağustos ayı baz dönem olarak kabul edilmiştir. Son olarak elde edilen sonuçlar dönemler itibariyle karşılaştırılmalı olarak ele alınmıştır. Tablo 6’da 2012-2015-2018 ve 2015-2018-2021 dönemlerine ait t testi sonuçları yer almaktadır.

**Tablo 6. Eşleştirilmiş Örneklem T Testi Sonuçları**

Dönem	Değişken	Ortalama	t	Ortalama Farkı	p (Sig.)	
2012-2015-2018 (1. Dönem)	Katılım Bankaları YP Kredi	Önce	0,0947	12,949	0,066	,000
		Sonra	0,1614			
	Mevduat Bankaları YP Kredi	Önce	0,275	14,717	0,041	,000
		Sonra	0,3167			
	Bankacılık Sektörü YP Kredi	Önce	0,2772	19,182	0,055	,000
		Sonra	0,3331			
	Katılım Bankaları YP Mevduat	Önce	0,4133	9,048	0,037	,000
		Sonra	0,4506			
	Mevduat Bankaları YP Mevduat	Önce	0,3672	16,548	0,069	,000
		Sonra	0,4367			
	Bankacılık Sektörü YP Mevduat	Önce	0,3689	17,871	0,069	,000
		Sonra	0,4381			
2015-2018-2021 (2. Dönem)	Katılım Bankaları YP Kredi	Önce	0,1564	38,900	0,204	,000
		Sonra	0,3611			
	Mevduat Bankaları YP Kredi	Önce	0,3139	4,260	0,023	,000
		Sonra	0,3372			
	Bankacılık Sektörü YP Kredi	Önce	0,3297	8,498	0,046	,000
		Sonra	0,3764			
	Katılım Bankaları YP Mevduat	Önce	0,4481	24,731	0,174	,000
		Sonra	0,6225			
	Mevduat Bankaları YP Mevduat	Önce	0,4342	19,703	0,084	,000
		Sonra	0,5189			
	Bankacılık Sektörü YP Mevduat	Önce	0,4358	21,121	0,092	,000
		Sonra	0,5281			

Tablo 6’ya göre; araştırmada kullanılan değişkenlerine ait değerlerin tamamının %95 güven aralığında önceki döneme göre anlamlı bir şekilde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir (p<0,05). Diğer bir deyişle hem katılım bankalarında hem mevduat bankalarında hem de genel olarak bankacılık sektöründe gerek mevduat gerekse kredi dolarizasyonunun yükseldiği göze çarpmaktadır.

Tablo 6’ya göre; YP Kredi/Toplam Kredi oranının artış hızına yönelik yapılan inceleme sonucunda, YP kredilerin toplam krediler içerisindeki artış hızının bankacılık sektöründe 1. dönemde %5,50 iken %4,60’a, mevduat bankalarında ise %4,10’dan %2,30’a gerilediği gözlenmektedir. Buna karşılık katılım bankalarında YP krediler/toplam krediler oranı artış hızının 1. dönemde %6,60 iken 2. dönemde %20,40 seviyesine yükseldiği göze çarpmaktadır.

YP Mevduat/Toplam Mevduat oranının artış hızına yönelik yapılan inceleme sonucunda ise YP mevduatların toplam mevduatlar içerisindeki artış hızının bankacılık sektöründe 1. dönemde %6,90 iken %9,20’ye, mevduat bankalarında ise %6,90’dan %8,40’a yükseldiği gözlenmektedir. Buna karşılık katılım bankalarında YP mevduatlar/toplam mevduatlar oranı artış hızının 1. dönemde %3,70 iken 2. dönemde %17,40 seviyesine yükseldiği göze çarpmaktadır.

## 5. Sonuç

Küresel Finans Krizi ile ortaya çıkan likidite sıkışıklığı ve akabinde ortaya çıkan pandemi süreci ile döviz kurlarındaki dalgalanmalar tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de geleneksel politikaların yetersizliğine yol açmıştır. Özellikle pandemi sürecinde tüm dünyada geleneksel olmayan politikaların sıklıkla kullanıldığı bir aşamaya gelindiği görölmektedir.

Bir taraftan geleneksel olmayan para ve maliye politikalarına yönelim artarken diğer taraftan da özellikle Türkiye’de olduğu gibi yüksek enflasyon ve kur şokları bankaların mevduat ve kredi oranlarını yabancı para cinsinden artırmasına yol açmıştır. 2018 yılında ortaya çıkan kur şoklarının yarattığı finansal dolarizasyon sürecinin uygulanan tedbirlerle durdurulabildiği görölmekle birlikte 2021 yılına gelindiğinde yeniden ortaya çıkması geleneksel politikaların yetersizliği konusunu bir kez daha akıllara getirmiştir.

Türkiye’de katılım bankaları aktif büyüklüğünün toplam bankacılık sektörü aktifleri içerisindeki payı kamu bankalarının dahil olması ile birlikte yüzde 7,5 seviyesine ulaşmış, 2025 yılında ise bu payın yüzde 15’e ulaşacağı beklenmektedir (Genişol, 2021; 8). Dolayısıyla finansal sistem içerisinde yer alan katılım bankalarının dikkate değer bir şekilde pazar paylarını artırması, mevduat bankalarından farklı bir işleyişe sahip olan bu kurumların kur şoklarına verdikleri tepkilerin de ayrıştırılmasında yarar bulunmaktadır.

Bu çalışmada yabancı para (YP) mevduatının toplam mevduata oranı ve YP kredi miktarının toplam kredilere oranının katılım bankaları açısından mevduat bankalarına kıyasla daha farklı bir seyir izlediğine dikkat çekilmektedir. Çalışmada Ağustos 2018 tarihi başlangıç değeri olarak alınmış ve bu tarihten önceki ve sonraki 36 aylık veriler takip edilerek katılım bankaları ve mevduat bankalarının YP cinsinden mevduat ve kredi miktarları gözlemlenmiştir. Bu kapsamda 2018 yılı ağustos ayından itibaren mevduat bankalarının ve katılım bankalarının YP Kredi/Toplam Kredi oranında hızlı bir yükseliş olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte 2019 yılı ağustos ayında katılım bankalarının YP Kredi/Toplam Kredi oranının hem bankacılık sektörü ortalamasının hem de mevduat bankalarının üzerine çıktığı göze çarpmaktadır. 2021 yılına gelindiğinde mevduat bankalarının YP Kredi/Toplam Kredi oranının yüzde 11 azaldığı, buna karşılık katılım bankalarında bu oranın yüzde 10 yükseldiği göze çarpmaktadır.

Katılım bankalarındaki YP Mevduat/Toplam Mevduat oranının, gerek bankacılık sektörüne gerekse mevduat bankalarına göre oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir. 2018 yılı ağustos ayı sonrası mevduat bankaları ve bankacılık sektörünün YP mevduat oranı yatay bir seyir göstermesine rağmen, katılım bankalarının YP Mevduat/Toplam Mevduat oranının yukarı yönlü bir seyir gösterdiği ve nihayetinde katılım bankalarının YP mevduatlarının toplam mevduat içerisindeki payının %70 seviyesine yükseldiği oldukça önemli bir farklılık olarak görölmektedir.

Elde edilen bulgulara göre YP kredilerin toplam krediler içerisindeki artış hızının bankacılık sektöründe 1. dönemde (2012-2015-2018) %5,50 iken %4,60’a, mevduat bankalarında ise %4,10’dan %2,30’a gerilediği gözlenmektedir. Buna karşılık katılım bankalarında YP krediler/toplam krediler oranı artış hızının 1. dönemde %6,60 iken 2. dönemde (2015-2018-2021) %20,40 seviyesine yükseldiği görölmüştür. Benzer bir şekilde YP mevduatların toplam mevduatlar içerisindeki artış hızının ise bankacılık sektöründe 1. dönemde (2012-2015-2018) %6,90 iken %9,20’ye, mevduat bankalarında ise %6,90’dan %8,40’a yükseldiği gözlenmektedir. Buna karşılık katılım bankalarında YP mevduatlar/toplam mevduatlar oranı artış hızının 1. dönemde %3,70 iken 2. dönemde (2015-2018-2021) %17,40 seviyesine yükseldiği hesaplanmıştır.

Finansal dolarizasyonun birçok nedeni olmakla birlikte yüksek enflasyon, makroekonomik istikrarsızlık, belirsizlik ve kur değişmeleri konusundaki beklentilerin diğer değişkenlere kıyasla daha fazla öne çıktığı görölmektedir. Türkiye’de 2018 yılında ortaya çıkan kur şoklarının geleneksel politikalarla geçici olarak önlendiği ve kısa bir süre sonra yeniden kur şoklarının gerçekleşmeye başladığı göz önüne alındığında, finansal sistemdeki farklı aktörlerin şoklara verdiği tepkilerinin ayrıştırılması ve politikaların bu ayrıştırma temelinde yeniden kurgulanması gerektiğini düşündürmektedir. Katılım bankalarının YP cinsinden hem mevduat hem de kredi genişlemesindeki farklılıkları, finansal dolarizasyon meselesinin katılım bankaları için daha detaylı incelenmesini gerektirmektedir. Politika yapıcılarının katılım bankalarının finansal dolarizasyon konusundaki asimetrik tepkilerini dikkate alarak karar almalarının, banka yöneticileri ile bir araya gelerek finansal dolarizasyonu önleyici ortak kararlar alınmasının, uygulanan politikaların etkinliğine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

## Kaynakça (APA 6. Baskı)

- AKÇAY, O.C., ALPER, C.E. ve KARASULU, M. (1997), Currency substitution and exchange rate instability: The Turkish case, *European Economic Review* 41, s. 827-835.
- AKİĞİT, U., SEVEN, Ü., YARBA, İ. ve YILMAZ, F. (2021), Firm-Level Impact of Credit Guarantees: Evidence from Turkish Credit Guarantee Fund, TCMB, Working Paper, No: 21/10.
- ARTETA, C. O. (2003), Are Financially Dollarized Countries More Prone to Costly Crises?, Board of Governors

- of the Federal Reserve System, International Finance Discussion Papers, Number 763.
- BASSO, S.H., CALVO-GONZALEZ, O. ve JURGILAS, M. (2007), Financial Dollarization, The Role of Banks and Interest Rates, ECB Working Paper Series, No 748, May.
- BEAN, C., PAUSTIAN, M., PENALVER, A. ve TAYLOR, T. (2010), Monetary policy after the fall. Proceedings, Economic Policy Symposium, Jackson Hole, s. 267-328.
- BEDNARIK, R. (2007), Loan Dollarization in V4 countries, MPRA Paper No. 14695, Munich Personal RePEc Archive. <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/14695/>.
- ÇAĞLAYAN, M. ve TALAVERA, O. (2016), Dollarization, Liquidity and performance: Evidence from Turkish banking, MPRA Paper No. 72812, Munich Personal RePEc Archive. [https://mpra.ub.uni-muenchen.de/72812/1/MPra\\_paper\\_72812.pdf](https://mpra.ub.uni-muenchen.de/72812/1/MPra_paper_72812.pdf), Erişim Tarihi 22.01.2022.
- D'ACUNTO, F., HOANG, D. ve WEBER, M. (2018), Unconventional Fiscal Policy, NBER Working Paper Series, <https://www.nber.org/papers/w24244> , Erişim Tarihi, 20.01.2022.
- D'ACUNTO, F., HOANG, D. ve WEBER, M. (2020), Unconventional fiscal policy to exit the COVID-19 crisis, <https://voxeu.org/article/unconventional-fiscal-policy-exit-covid-19-crisis>, Erişim Tarihi, 20.01.2022.
- DUMRUL, C. (2010), Türk Ekonomisinde Para İkamisinin Belirleyicilerinin Sınır Testi Yaklaşımı İle Eřbütünleřme Analizi, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Dergisi, 206 Sayı: 35, s.199-231
- EICHENGREEN, B. ve HAUSMANN, R. (1999), Exchange Rates and Financial Fragility, NBER Working Paper 7418, <http://www.nber.org/papers/w7418> , Erişim Tarihi 22.01.2022.
- ERDOĞDU, A. (2016), Finansal dolarizasyon sürecinin bankacılık sistemine olan etkileri, Eurasian Academy of Sciences Eurasian Business and Economics Journal, 2(2), s. 242–251.
- GENÇAY, O. (2007), Finansal Dolarizasyon ve finansal istikrar arasındaki ilişki: Türkiye Değerlemesi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. <http://www3.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/oyagencay.pdf>. Erişim Tarihi, 21.01.2022.
- GENİŐOL, İ. (2021), Katılım Bankalarından Dönüşüm Sürecine Adım, Katılım Finans, 5 (28), <https://tkbb.org.tr/Documents/Tkbb yayinlari/28.sayi.pdf>. Erişim Tarihi: 10.02.2022.
- HAISS, P. R. ve RAINER, W. (2012), Credit Euro-ization in Eastern Europe: The ‘foreign funds’ channel at work, Comparative Economic Studies, 54(3), 471–505.
- HAKE, M. F., VICENTE L. ve MOLINA, L. (2014), Do the drivers of loan Dollarization differ between CESEE and Latin America? A meta-analysis, Focus on European Economic Integration, q1(14), 8–35. [https://econpapers.repec.org/article/onboenbf/y\\_3a2014\\_3ai\\_3a1\\_3ab\\_3a1.html](https://econpapers.repec.org/article/onboenbf/y_3a2014_3ai_3a1_3ab_3a1.html).
- HOFMAN, D. ve KAMBER, G. (2020), Unconventional Monetary Policy in Emerging Market and Developing Economies, Special Series on COVID-19, IMF, September.
- IZE, A. ve YEYATI, E. L. (2003), Financial Dollarization, Journal of International Economics, 59, s. 323–347.
- KAYA, E. ve AÇDOYURAN, B. (2017), Finansal Dolarizasyon unsurları olarak kredi Dolarizasyonu ve mevduat Dolarizasyonu ile hisse senedi getirileri arasındaki ilişki, Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Dergisi, 7(14), s. 325–344.
- KLINE, R. B. (2011). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling* (3 b.). New York: The Guilford Press, 62-63.
- LUCA, A. ve PETROVA, I. (2008), What drives credit dollarization in transition economies?, Journal of Banking & Finance, 32, s. 858–869.
- NICOLO, G., HONOHAN, P. ve IZE, A. (2003). “Dollarization of the Banking System: Good or Bad?”. IMF Working Paper 146.
- ÖZSÖZ, E., RENGIFO E. W. ve KUTAN, A. M. (2015), Foreign currency lending and banking system stability: New evidence from Turkey, Central Bank Review, 15(2), s.1-29. <https://search.proquest.com/docview/1684200408/fulltextPDF/B108AF3DD22D44DFPQ/1?accountid=7181>. Erişim Tarihi, 21.01.2022.
- ROSENBERG, C. B. ve TIRPAK, M. (2008), Determinants of foreign currency borrowing in the new member states of the EU, IMF Working Paper No. 08/173, International Monetary Fund. <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/31/Determinants-of-Foreign-Currency-Borrowing>.
- SARI, İ. (2007), Makroekonomik Değişkenlerin Dolarizasyon Sürecine Etkisi: Ampirik Bir Yaklaşım, Uzmanlık Yeterlik Tezi, T.C. Merkez Bankası, <https://www3.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/Uzmanlikyeni.html>, Erişim Tarihi, 21.01.2022.
- SCHNABEL, I. (2021), Unconventional fiscal and monetary policy at the zero lower bound. Third Annual Conference by the EFB: “High Debt, Low Rates and Tail Events: Rules-Based Fiscal Frameworks under Stress”, European Fiscal Board, s. 6-9.
- SERDENGEÇTI, S. (2005), Dolarizasyon/Ters Dolarizasyon, TCMB, Eskişehir, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/66b76660-1723-433d-b3473929b6bea2a3/sunumeskisehir.pdf> . Erişim Tarihi, 21.01.2022.

- TCMB, (2017a), Finansal İstikrar Raporu, Mayıs, Sayı 24.  
<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/yayinlar/raporlar/finansal+istikrar+raporu/>, Erişim Tarihi, 21.01.2022.
- TCMB, (2017b), Finansal İstikrar Raporu, Kasım, Sayı 25.  
<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/yayinlar/raporlar/finansal+istikrar+raporu/>, Erişim Tarihi, 21.01.2022.
- TCMB, (2018), Finansal İstikrar Raporu, Kasım, Sayı 27.  
<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/yayinlar/raporlar/finansal+istikrar+raporu/>, Erişim Tarihi, 21.01.2022.
- TCMB, (2019), Finansal İstikrar Raporu, Kasım, Sayı 29.  
<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/yayinlar/raporlar/finansal+istikrar+raporu/>, Erişim Tarihi, 21.01.2022.
- TCMB, (2021), Finansal İstikrar Raporu, Kasım, Sayı 33.  
<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/yayinlar/raporlar/finansal+istikrar+raporu/>, Erişim Tarihi, 21.01.2022.
- XHELILI, A. (2015), Bank efficiency, euroization and macroprudential policy in transition economies-with special reference to south east european countries (Doctoral dissertation). Staffordshire University. <http://eprints.staffs.ac.uk/2242/>. Erişim Tarihi, 21.01.2022.
- YEYATI, E. L. (2006), Financial Dollarization: Evaluating The Consequences, Economic Policy, Volume 21, s. 62-118.
- YILMAZ, G. (2005), Financial Dollarization, (De)Dollarization and The Turkish Experience, TEK Discussion Paper, 2005/6.
- YINUSA, D. O. (2009), Macroeconomic Fluctuations and Deposit Dollarization in Sub Saharan Africa: Evidence from Panel Data, MPRA Paper No. 16259, <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/16259/>, Erişim Tarihi, 21.01.2022.